

Tips voor het wegwerken van achterstanden

Archief behouden begint bij bewaren

Diverse archiefinstellingen kampen met een achterstand op het gebied van verpakken, herverpakken, conserveren en/of restauratie. Deze achterstand is meestal niet binnen een jaar weggewerkt. In dit artikel worden een paar overwegingen en oplossingen besproken die invloed kunnen hebben op de kosten en/of de behandelijd van het wegwerken van achterstanden.

Het Stadsarchief Rotterdam heeft een paar jaar geleden een visueel depotonderzoek gedaan om te achterhalen hoeveel meter archief onverpakt of niet goed verpakt is. Een depotmedewerker is, gewapend met potlood en papier, langs alle stellingen gelopen en heeft de locaties en het totaal aan meters opgeschreven van alle originelen met ondeugdelijke verpakking (denk aan dozen met metalen onderdelen en/of vervaardigd van zuur of ongebufferd karton). Deze actie heeft geleid tot een duidelijk overzicht van de hoeveelheid te (her)verpakken materiaal en is opgenomen in een meerjarenplan en -begroting. Daarbij is de prioritering afgestemd op de toegankelijkheid van de archieven.

Inhoudelijke waarde

Op de lijst van ondeugdelijke verpakkingen stond onder andere het archief *Dienst Volkshuisvesting van de gemeente Rotterdam: tekeningen architectenbureau (1946-1984); toegang 490-03*. Dit archief is geborgen in rollendozen van zuurkarton en bestaat uit opgerolde bouwtekeningen op transparant papier met een te smalle zuurvrije omslag. De opdracht was om de bouwtekeningen te vlakken en te bergen in affiche-mappen, aangezien een vlakke berging beter is voor papieren originelen. Maar na overleg met het team Archieven is het behandelplan geheel aangepast. De bouwtekeningen worden niet gevlaakt. Zelfs de zure rollendozen worden niet vervangen. Er wordt alleen een bescherming om de rol bouwtekeningen aangebracht, zodat de kans op mechanische schade aan de uiteinden en de migratie van zure bestanddelen geminimaliseerd wordt. Deze bescherming bestaat uit een zuurvrije omslag die net zo breed is als de doos. De reden voor deze resolute koerswijziging is de inhoudelijke waarde. De opgerolde bouwtekeningen zijn originelen, maar de aanwezige lichtdruk kopieën (in het archief *Dienst Volkshuisvesting 490-01*) met alle ingetekende wijzigingen en voorzien van handtekeningen zijn accurater. Daardoor zijn de kopieën inhoudelijk van groter belang dan de originelen.¹ Het gevolg is dat de kopieën geregeld worden opgevraagd, de originele bouwtekeningen nooit. Vanwege deze raadpleegfrequentie wordt archief 490-01 met prioriteit herverpakt.

Vlakken van bouwtekeningen in de zomer

Ook het archief van het *Gemeente Gasbedrijf: technische tekeningen; toegang 163a* bestaat uit strak opgerolde bouwtekeningen verpakt in zure rollendozen. Dit archief bevat voornamelijk bouwtekeningen op transparant papier en op linnen geplakt lomp papier. Van dit archief zijn geen kopieën beschikbaar, met als gevolg dat de stukken opgevraagd kunnen worden. Daarom is ervoor gekozen om de opgerolde bouwtekeningen, die elk voorzien zijn van een inventarisnummer, te vlakken en op maat te bergen in een affichemap of liggende doos, wat veel ruimte bespaart. Omdat papier een vormgeheugen heeft, is het meestal niet mogelijk om strak opgerolde tekeningen te vlakken zonder

Rotterdamse klep.

gebruik te maken van waterdamp. Sinds aan aantal jaren is er een verantwoorde en efficiënte vlakmethode.² De bouwtekeningen hoeven maar een paar seconden in een vochtige sandwich bevochtigd te worden. In principe is dit een effectieve behandelmethode voor dit archief. Toch is er voor een andere methode gekozen die minder arbeidsintensief is. De enige vereiste is een tafel die een paar weken niet gebruikt hoeft te worden en een ruimte met een iets hogere relatieve luchtvochtigheid dan normaal (maximaal 60%). Een hogere relatieve luchtvochtigheid werkt als een zeer langzame vochtsandwich, met als eindresultaat een tekening die niet meer uit zichzelf oprolt. De tekening is niet geheel vlak, maar wel vlak genoeg om te reinigen, te restaureren en te verpakken. Het verder uitvlakken gebeurt in de affichemap. Omdat de relatieve luchtvochtigheid in de zomer veel hoger is dan op koude winterdagen, is het handig om deze werkzaamheden in de zomer uit te voeren, tenzij er gebruik kan worden gemaakt van luchtbevochtiging.

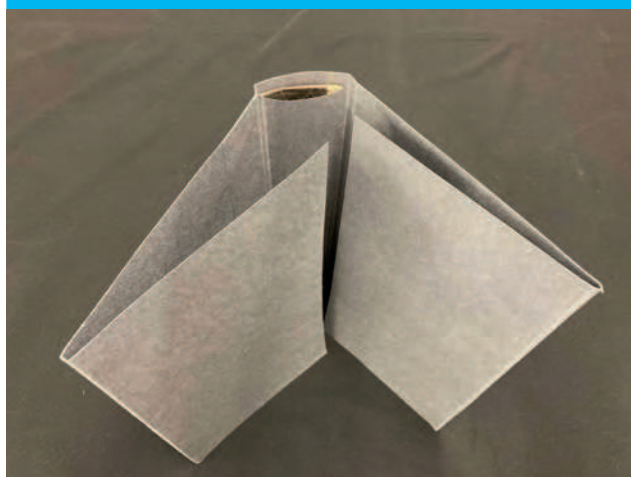
De Rotterdamse klep

In 2004 heeft Stadsarchief Rotterdam de 'Rotterdamse klep'³ ontwikkeld. Deze bergingsmethode is bedacht om alle onverpakte stukken op een plank te beschermen tegen licht, stof, verontreinigde lucht en mechanische schade. De kartonnen klep bestaat uit een bodem en een voorzijde voorzien van magneten, en wordt voornamelijk gebruikt in bibliotheken om boeken te beschermen, in plaats van een boekenschoen, cassette, fasedoos of andere verpakking. De klep kan echter ook gebruikt worden voor andere doeleinden, zoals in de quarantainruimte, op stellingen met nog niet geïnventariseerde stukken, onverpakte passe-partouts of gevulde charters.

Verpakken van charters met Rotterdamse klep

In de loop der jaren zijn er diverse bergingsmethoden ontwikkeld voor het bergen van charters.⁴ Een van de methoden maakt gebruik van een 3D-berging. Deze berging heeft een opstaande rand en is stapelbaar, waardoor er weinig tot geen licht en stof in de berging terechtkomen. Standaard worden deze bergingen in een prentendoos geplaatst.

Conserveringsomslag met ruimte voor een losse rug.

Er zijn creatieve en relatief goedkope oplossingen om stukken te beschermen of te behandelen

Echter, is een doos om de 3D-bergingen noodzakelijk? De berging zelf is door de opstaande randen bijna een doos, alleen het deksel ontbreekt. Een lege berging kan eventueel als deksel dienen. Zo kan een stapel van deze bergingen, voorzien van 'Rotterdamse klep', zonder doos op een plank worden geplaatst. Het aanschaffen van prentendozen wordt hierdoor overbodig. Voor transport kan gekozen worden voor tijdelijke transportdozen die ook bij andere projecten gebruikt kunnen worden.

Beschadigde banden

Het restaureren en/of conserveren van banden is een kostbare en vaak ingrijpende behandeling. Een goed alternatief is een conserveringsomslag. Dit kan een eenvoudige omslag zijn met een keperband als sluiting, een meer vernuftige omslag waarbij losgeraakte onderdelen zoals een rug, kapitaal of platten in de omslag zijn geschoven, of een four-flap, een omslag met vier over elkaar gevouwen flappen.⁵ Veel van deze eenvoudige omslagen kunnen door een (assistent-) restaurator of behoudsmedewerker aangebracht worden. De omslag zorgt ervoor dat het verlies van materiaal en/of informatie geminimaliseerd wordt. Zo is er tijd om een budget te genereren voor een eventuele toekomstige restauratie.

Besluit

De besproken voorbeelden laten zien dat er creatieve en relatief goedkope oplossingen zijn om stukken te beschermen of te behandelen. Voor een archivaris of medewerker in een archief die de verantwoordelijkheid van behoud en beheer in zijn portefeuille heeft, is het misschien niet altijd duidelijk wanneer een alternatieve oplossing verantwoord is en wanneer niet. Het inwinnen van advies bij een collega-instelling met een restaurator is altijd een mogelijkheid. |

Met dank aan verschillende collega's bij het Stadsarchief Rotterdam.

NOTEN

- 1 A.J.M. Teuling, 'Informatiedragers en schrijfstoffen', *Archiefbeheer in de praktijk*, (2001) p. 5010-25. Aanvullende informatie: 36 *Archiefbeheer* (2001), p. 5010-25.
- 2 E. Pouwels, 'Wat doe je met 35.000 opgerolde acquitten?', *Archiefblad* (2020), nr. 6, p. 18-20.
- 3 'Berging en conservering van collecties en archieven' (2016-2018), publicatie op Kennisplatform Conservering, kia.pleio.nl, geraadpleegd 20 februari 2018.
- 4 L. Tubeecx, *Charterberging. Een toekomst voor het verleden* (2004).
- 5 Caroline Bendix, *Damaged books*, British Library Preservation Advisory Centre (2010).